

Elwin Hofman, Magaly Rodríguez García en Pieter Vanhees (eds.), ***Seks voor geld. Een geschiedenis van de prostitutie in België*** (Amsterdam: Prometheus, 2022, 288 pp., ISBN 9789044647334).

Pieter Vanhees weet op bladzijde 121 van *Seks voor geld* zowel de geschiedenis van sekswerk als de inhoud van dit mooie, toegankelijke boek treffend samen te vatten. In zijn observatie van de prostitutiesector in de negentiende eeuw merkt hij op dat de realiteit oneindig gevarieerd is en het verhaal van elke betrokkene uniek. *Seks voor geld*, samengesteld door historici Elwin Hofman, Magaly Rodríguez García en Pieter Vanhees, levert een belangrijke bijdrage aan de historiografie rond seksualiteit en prostitutie. Zoals geschetst in de introductie van het boek, is dit een breed onderzoeksveld. Verschillende aspecten van sekswerk in het verleden zijn al bestudeerd, van beleid en regulering in uiteenlopende periodes tot economische, sociale en culturele perspectieven, zowel internationaal als in de Lage Landen, maar er valt nog genoeg te ontdekken. Vernieuwend aan dit boek is bovenal dat het de geschiedenis van sekswerk in de Zuidelijke Nederlanden en het latere België in een lange tijdsperiode schetst. Hiernaast proberen de auteurs zo goed mogelijk aandacht te besteden aan (het perspectief van) sekswerkers zelf, wat met name in het laatste hoofdstuk goed lukt. Aan deze brede studie, die uit een introductie, zeven hoofdstukken en een epiloog bestaat, werkten Jelle Haemers, Amandine Lauro, Ilias Loopmans, Maarten Loopmans en de eerder genoemde Hofman, Rodríguez García en Vanhees mee.

Het boek is chronologisch opgebouwd: na een introductie volgen zes hoofdstukken die elk een andere tijdsperiode behandelen, van 1200-1550 tot 1970-2022. Hierna volgen nog een zevende hoofdstuk, dat bestaat uit de getuigenis van voormalig sekswerker Sonia Verstappen, en een epiloog. Het boek richt zich voornamelijk op de moderne periode: aan de premoderne tijd (1200-1830) worden twee hoofdstukken gewijd, vier hoofdstukken behandelen de periode 1830-2022. De auteurs slagen erin om in de verschillende delen interessante details en overkoepelende observaties met elkaar af te wisselen. De feiten en verhalen verbonden aan negen eeuwen prostitutie worden geschetst op basis van gedegen onderzoek en de goed geschreven hoofdstukken bieden een solide beeld van sekswerk in de verschillende tijdvakken, met aandacht voor constanten en hervormingen, overheden en individuen. De gebruikte bronnen variëren zeer per periode en auteur, maar elk hoofdstuk baseert zich op secundaire literatuur, eerder onderzoek naar prostitutie in steden als Antwerpen, Gent, Luik en Sluis bijvoorbeeld, en primaire, contemporaine bronnen. In de premoderne hoofdstukken spelen gerechtelijke documenten en archiefstukken

verbonden aan kerkelijke en stedelijke autoriteiten een centrale rol. Ook in de hoofdstukken over de negentiende, twintigste en vroege eenentwintigste eeuw vervult dit soort bronmateriaal, verbonden aan rechtbanken en verschillende overheidsinstellingen, een belangrijke rol, aangevuld met materiaal uit bijvoorbeeld tijdschriften, kranten, kunst, literatuur en dagboeken.

Wat *Seks voor geld* aantrekkelijk maakt is de lange lijn die wordt getrokken, van 'zondig vertier' in de dertiende eeuw tot de rosse buurt in 2022. Dit langetermijnperspectief resulteert in een breed overzicht van prostitutie in de laatste 800 jaar, waarin belangrijke veranderingen maar met name de opvallende constanten de lezer zullen bijblijven. Het boek maakt duidelijk waar, wanneer en op welke schaal sekswerk in de Zuidelijke Nederlanden en het latere België plaatsvond, welke regels en wetten er golden en hoe het beeld van de prostituee is veranderd. Nieuwe ideeën over bijvoorbeeld ras en moraliteit en de opkomst van politieke stromingen zoals het feminisme en liberalisme beïnvloedden het denken over sekswerkers en veranderden hun dagelijkse praktijk. Zo werd er door organisaties als Payoke, Entre2, Vrouwenraad/Conseil des Femmes en sociale werkers, activisten, academici en sekswerkers in de jaren 1980 en 1990 fel gediscussieerd over sekswerk: moest prostitutie gecriminaliseerd of gedecriminaliseerd worden om mensenhandel, uitbuiting en geweld tegen te gaan? In deze periode had stadsontwikkeling, zoals Maarten Loopmans en Ilias Loopmans in hoofdstuk 6 laten zien, een grote invloed: 'verkommerde rosse buurten' werden aangepakt en sekswerk werd aan banden gelegd. Het is interessant om te lezen dat in internationaal, nationaal en lokaal beleid door de eeuwen heen steeds dezelfde overwegingen en ingrepen (noodzakelijk kwaad, medische interventie, keiharde repressie) terugkomen. Zo leidde de angst voor (de verspreiding van) geslachtsziektes in verschillende periodes tot overheidsingrijpen: van de periodieke medische keuringen voor prostituees in de negentiende eeuw tot de controle van sekswerkers door dokters, medische centra en lokale universiteiten tijdens de aidsepidemie in de jaren 1980. Het lukt de auteurs om ondanks de zeer brede chronologische reikwijdte van dit boek, zeker in de premoderne hoofdstukken, toch voldoende interessante details en sprekende voorbeelden aan bod te laten komen, waardoor elke periode duidelijk een eigen kleur krijgt.

Het langetermijnperspectief zal terecht een breed publiek aanspreken, maar is zowel een van de sterkste als een van de zwakste punten van het boek. In de introductie wordt aangegeven dat de dertiende eeuw is uitgekozen als beginpunt omdat de samenleving van de Lage Landen in deze periode een vorm kreeg die nu nog herkenbaar is. Het is echter de vraag of er een zinvolle vergelijking te maken is tussen de maatschappij in deze periode, en de plaats en praktijk van prostitutie daarbinnen, en vandaag de dag. De realiteit, zoals Vanhees al opmerkte, is nu eenmaal oneindig gevarieerd en het verhaal van elke betrokkene uniek. Het hoofdstuk over prostitutie in de voormalige

Belgische kolonie Congo tussen 1885 en 1960 is op zichzelf een meerwaarde voor het boek, maar tegelijkertijd moeilijk te verenigen met de andere delen. ‘Prostitutie in Congo had weinig te maken met wat toen in Europa onder die term verstaan werd’, merkt de auteur Amandine Lauro zelf op (150). Dit belangrijke onderwerp was beter tot zijn recht gekomen door meerdere, niet-Belgische perspectieven toe te voegen, door een vergelijking te maken met sekswerk in andere voormalige koloniën, of door meer te focussen op de rol van kolonisatie en dekolonisatie. Het is de vraag of het naast elkaar plaatsen van seks voor geld, de levens van sekswerkers en de keuzes van overheden in alle eeuwen en verschillende contexten tussen 1200 en 2022 wel echt tot een beter begrip van het onderwerp leidt.

Binnen dit brede perspectief had een specifieke benadering van het onderwerp wellicht uitkomst kunnen bieden. Hofman, Rodríguez García en Vanhees stellen in de introductie dat het boek beoogt zo dicht mogelijk bij de sekswerkers zelf te komen: zij staan centraal. Dit is een terecht en nobel streven, maar op een paar uitzonderingen na blijven de stemmen van sekswerkers op de achtergrond. De focus ligt op de regulering van prostitutie, op de rol van de politie en de politiek en de vergelijking tussen steden en buurten. Wat er zich nu precies afspeelde in bordelen en in de hoofden van sekswerkers en hun klanten blijft wat vaag. De belangrijkste reden hiervoor is duidelijk, zeker als het om de periodes voor 1900 gaat: het bronnenmateriaal is ontoereikend. Maar dit verklaart niet waarom we ook in hoofdstuk 6, dat de periode 1970-2022 beslaat, zo weinig van sekswerkers zelf horen. Ondanks het bespreken van Belgische sekswerkersverenigingen en belangengroepen komen er in dit hoofdstuk enkel mannelijke buitenstaanders aan het woord. Hoofdstuk 7, waarin de getuigenis van één voormalig sekswerker, Sonia Verstappen, is opgenomen, maakt dit maar gedeeltelijk goed. De ambitie van de auteurs om speciale aandacht te hebben voor sekswerkers wordt dus verre van ingelost: op dit gebied belooft het boek simpelweg te veel.

Seks voor geld is een ambitieus publieksboek dat een goed overzicht presenteert van de verschillende facetten van sekswerk door de eeuwen heen. Het voldoet niet geheel aan de eigen verwachtingen en de stemmen van sekswerkers voeren helaas niet de boventoon, maar voor iedereen die meer wil weten over prostitutie, in het heden en verleden, is dit mooie boek een must-read.

Karen Hollewand, Rijksuniversiteit Groningen